

पाठ्यक्रम योजना (2023-2024)

कक्षा – नवम श्रेण्यै

विषय - संस्कृत

निर्धारितानि – पुस्तकानि : 1- मणिका प्रथमो भागः, पाठ्यपुस्तकम् संशोधित संस्कारणम्
(प्रकाशनम् -रा.शै.अनु.प्र.परि. द्वारा)

2- 'अभ्यासवान भव' प्रथमो भागः -व्याकरणपुस्तकम्

3-व्याकरणवीथिः - व्याकरणपुस्तकम्

4-व्याकरण लतिका (गोयल ब्रदर्स प्रकाशन)

मासः / अध्यापन कार्यदिवसाः	पठनीय पाठस्य नामः	पाठान्तर्गत क्रियाकलापः	कला एकीकरण / अनुभवात्मक अधिगम	शिक्षण पद्धति	शिक्षणपरिणामाः
अप्रैल	प्रथमः पाठः “अविवेकः परमापदां पदम्”	परस्पर संस्कृतेन संवादः। लट, लृट लोट लकराणाम पुनरावृत्ति।	"प्रथम पाठः" सन्दर्भे अन्तरक्रियाशील-संचारात्मक-शिक्षण-अनुभवानाम् उन्नयनार्थं संस्कृतभाषायां संवादानाम् उपयोगः।	"लट, लृट लोट लकराणाम वृत्ति" (क्रियारूपस्य पुनः पुनः अभ्यासः) इत्यस्य वाच्यसंस्कृतस्य तथा पुनः पुनः अभ्यासस्य सुविधायै भूमिकानिर्वाहः, युग्मविमर्शः, समूहक्रियाकलापः इत्यादीनां तकनीकानां समावेशः।	वाचनकौशलं वर्धितं, क्रियारूपाणां अवगमनं सुदृढं, अनुभवात्मकशिक्षणपद्धत्या संस्कृतभाषायां प्रवीणता च वर्धिता, येन विषयस्य प्रभावी संचारः अनुप्रयोगश्च भवति।
	द्वितीयः पाठः “पाथेयम्”	संस्कृतेन संवादभ्यासः। विधिलिंड लकार प्रयोगः।	" द्वितीय पाठः" (द्वितीयः पाठः)सन्दर्भे अनुभवात्मकशिक्षणस्य साधनरूपेण संस्कृतसंवादानां वार्तालापानां च समावेशः।	व्यावहारिकवार्तालापेषु संचाराभ्यासेषु च "विविधलिण्ड लकार" प्रयोगे बलं दत्तम्।	संभाषणकौशलं सुदृढं, अनिवार्यक्रियारूपानां अवगमनं वर्धितं, अनुभवात्मकशिक्षणपद्धत्या संस्कृतभाषायां प्रवीणता च वर्धिता, येन प्रभावी संचारः, अनुप्रयोगः च भवति
मई	तृतीयः पाठः “विजयतां स्वदेशः”	प्रत्ययानाम प्रयोगाभ्यासः -कत्वा, तुमन, ल्यप, तव्यत, अनीयर आदि।	पाठे विभिन्नप्रत्ययानां (-कत्वा, तुमं, लप तव्यत, अनीयर, आदीनां) पेचीदगतिषु गहनतां प्राप्तुं रचनात्मकमार्गाणां अन्वेषणं,	विभिन्नसन्दर्भेषु प्रत्ययस्य प्रयोगे प्रयोगे च केन्द्रीभूतानां व्यावहारिकव्यायामानां क्रियाकलापानाञ्च समावेशः।	प्रत्ययस्य प्रयोगे अवगमनं प्रवीणता च वर्धिता, व्याकरणिकसटीकतायां सुधारः, "तृती पाठः" (तृतीयः पाठः)

			यथा कलात्मकव्यञ्जना तथा हस्तगतशिक्षणस्य अनुभवाः "।		
जुलाई	चतुर्थ पाठः "विद्यया भान्ति सद्गुणाः"	अन्वय माध्यमेन श्लोकार्थ अवबोधनं, नीतितत्व बोधम, जीवन मूल्यानाम-ग्रहणं। अनुप्रयुक्त व्याकरणस्य अभ्यासः।	पाठः "विद्यया भान्ति सद्गुणाः" (शिक्षाद्वारा गुणाः प्रकाशन्ते) इति श्लोकस्य अर्थस्य प्रयोगस्य च सुविधायै अनुभवात्मकशिक्षणविधिषु संलग्नता।	श्लोकस्य अर्थस्य व्याख्यानार्थं सन्दर्भात्मकदृष्टिकोणस्य उपयोगः, मूल्येषु नीतिशास्त्रेषु च बलं दत्तं, अभ्यासार्थं व्याकरणव्यायामानां एकीकरणं च।	श्लोकस्य अर्थस्य उन्नतिः, मूल्यानां नीतिशास्त्रस्य च अवगमनं वर्धिता, "चतुर्थ पाठः" (चतुर्थः पाठः) इत्यस्य सन्दर्भे अनुभवात्मकशिक्षणद्वारा व्याकरणसंकल्पनानां प्रयोगे प्रवीणता च।
		उपसर्गणाम अवबोधनं प्रयोगादि माध्यमेन तेषां सम्यक बोधः।			
अगस्त	षष्ठः पाठः "तत् त्वम् असि"	शब्दरूप, धातुरूप, प्रत्ययानाम वाक्येषु प्रयोगः। प्रेरणाप्रद कथानक बोध। विभक्ति, वचन लिंगादि प्रयोग माध्यमेन अवबोधनम्।	कलासमायोजनस्य अनुभवात्मकशिक्षणपद्धतीनां च उपयोगेन श्लोकस्य वाक्येषु शब्दमूलप्रत्ययानां भिन्नरूपप्रयोगस्य अभ्यासः "तत् त्वम् असि" (तत् त्वं असि)।	सार्थकसन्दर्भेषु विविधशब्दरूपस्य, मूलस्य, प्रत्ययस्य च उपयोगे शिक्षिकान् संलग्नं कर्तुं अन्तरक्रियाशीलक्रियाकलापाः, रचनात्मकव्यञ्जनानि, हस्तगतानुभवाः च समावेशयितुं।	वाक्येषु शब्दरूपं, मूलं, प्रत्ययं च प्रयोक्तुं प्रवीणता वर्धिता, भाषासंरचनायाः प्रयोगस्य च अवगमनं सुदृढं जातम्, "षष्ठः पाठः" (षष्ठः पाठः) इति सन्दर्भे अनुभवात्मकशिक्षणद्वारा भाषाकौशलं वर्धितम्।
सितंबर	पुनरावृत्ति-निर्धारित	अनुप्रयुक्त व्याकरणं, विषय वस्तु	कलासमायोजनम्/अनुभवात्मक शिक्षणम् : संस्कृतभाषायां "पुनरावृत्ति-निर्धारिता" व्यापकं अध्ययनं पुनः पुनः अभ्यासं च सुलभं कर्तुं अन्तरक्रियाशीलं हस्तगतं च क्रियाकलापं समावेशयितुं।	"पुनरावृत्ति-निर्धारिता" अध्ययने सक्रियभागित्वं प्रवर्धयितुं शिक्षिकान् संलग्नं कर्तुं समूहचर्चा, भूमिकानिर्वाहः, अनुकरणं, व्यावहारिकव्यायाम इत्यादीनां अनुभवात्मकशिक्षणदृष्टिकोणानां उपयोगः।	पुनः पुनः अभ्यासद्वारा "पुनरावृत्ति-निर्धारिता" विषयस्य अवगमनं, धारणं, अनुप्रयोगं च सुदृढं जातम्, येन संस्कृतभाषायां निपुणता, प्रवीणता च वर्धिता।
	पाठ्यक्रमस्य	पुनराभ्यासः।			

अक्टूबर	सप्तमः पाठः "तरवे नमोऽस्तु ते"	पद-परिचय (लिंग, विभक्ति वचनम् च अवबोधनम्)	"तरवे नमोऽ ते" इति पाठः उपयोगेन शब्दरूपेषु, लिङ्गेषु, प्रकरणेषु, संख्यासु च केन्द्रीकृत्य सृजनात्मकैः हस्तगतैः च क्रियाकलापैः संस्कृतभाषाशिक्षणं वर्धयितुं।	प्रभावी अवगमनाय धारणाय च क्रियाकालपरिवर्तनं परिवर्तनशीलसङ्ख्यानां अभ्यासं च सहितं अनुभवात्मकशिक्षणस्य सुविधायै अभिनवशिक्षणपद्धतीनां कलात्मकदृष्टिकोणानां च प्रयोगः।	संस्कृतभाषायां शब्दरूपेषु, लिङ्गेषु, प्रकरणेषु, संख्यासु च प्रवीणता, क्रियाकालपरिवर्तने निपुणता, संख्यापरिवर्तने कौशलं च, "सप्तमः पाठः" इत्यत्र कला-समाहितानाम् अनुभवात्मकानां च शिक्षण-रणनीतीनां संलग्नीकरणेन प्राप्ता।
नवंबर	अष्टमः पाठः "न वृद्धेषु वयः समीक्ष्यते"	अन्वय, अनुवाद, विलोम पदानाम् अभ्यासः। श्लोकानां विशुद्ध रूपेण उच्चारणाभ्यासः।	अवगमनवर्धनार्थं कलात्मकतत्त्वानां अनुभवात्मकशिक्षणविधिनां च समावेशः "न वृद्धः वयः क्षतिः" इति।	शब्दक्रम, विलोमपदं, श्लोकानां प्रामाणिकउच्चारणं च समाविष्टं विविधसन्दर्भेषु शब्दप्रयोगस्य अभ्यासार्थं रचनात्मकशिक्षणपद्धतीनां कार्यान्वयनम्।	"अष्टमः पाठः" इत्यस्मिन् प्रभावी कला-एकीकृत-अनुभवात्मक-शिक्षण-रणनीतीनां माध्यमेन शब्दक्रमः, विलोम-शब्दाः, श्लोकानां सटीक-उच्चारणं च सहितं विविध-सन्दर्भेषु शब्द-प्रयोगे प्रवीणतां प्राप्तुं।
	नवमः पाठः "कवयामि वयामि यामि"	अव्यय पदानाम् अवबोधनं, धातु-प्रत्यय-प्रयोगः। नीतितत्त्व बोध।	संस्कृतप्रकरणस्य अवगमनं वर्धयितुं सङ्गीतं, नृत्यं, नाटकं, दृश्यकला च इत्यादीनां कलात्मकतत्त्वानां एकीकरणद्वारा एकं अद्वितीयं शिक्षण-अनुभवं पोषयितुं।	छात्राणां कृते शिक्षणप्रक्रियाम् आकर्षकं, अन्तरक्रियाशीलं, अद्वितीयं च कर्तुं अभिनव-रचनात्मक-शिक्षण-पद्धतीनां प्रयोगः, येषु कला-विविधरूपेषु समावेशः भवति।	अव्ययप्रयोगस्य, क्रियाप्रत्ययप्रयोगस्य, तथा च "नवम पाठः" (नवमपाठः) इत्यत्र संप्रेषितानां नैतिकमूल्यानां च गहनबोधं अद्वितीयं विमर्शपूर्णं च कला-एकीकृतं अनुभवात्मकं च शिक्षणदृष्टिकोणं प्राप्तुं।
दिसंबर	दशमः पाठः "भारतीयं विज्ञानम्"	धातु-प्रत्यय योगः वियोगः च। रिक्तस्थान पूर्ति अभ्यासः।	"भारतीयं विज्ञानम्" इति संस्कृतप्रकरणस्य अवगमनं वर्धयितुं भूमिका-नाट्य-प्रयोग-दृश्य-उपकरण-आदि-कलातत्त्वानां एकीकरणम्।	छात्राणां धातु-प्रत्यययोगस्य (क्रियाप्रत्ययस्य संयोजनस्य) वियोगस्य (पृथक्करणस्य) च अवधारणानां ग्रहणे सहायतार्थं हस्तगतक्रियाकलापाः, प्रदर्शनानि, अभ्यासाः च समाविष्टाः प्रभावी शिक्षणपद्धतयः उपयुज्यन्ते तथा च रिक्तस्थानानि समुचितशब्दैः पूरयितुं अवधारणां अपि सुदृढां कुर्वन्ति।	भारतीयविज्ञानविषये दशमपाठस्य गहनसमझं प्रवर्धयति इति आकर्षकस्य अनुभवात्मकस्य च शिक्षणपद्धत्याः माध्यमेन धातु-प्रत्यययोगवियोगयोः प्रवीणतायाः विकासः, तथैव रिक्तस्थानानि समीचीनशब्दैः पूरयितुं कौशलं निपुणतां प्राप्तुं।
	एकादशः पाठः "भारते नास्ति मे जीवनं जीवनम्"	स्मार्टबोर्ड माध्यमेन पाठस्य नीतितत्त्व अवबोधनम्	स्मार्ट बोर्डस्य उपयोगं माध्यमरूपेण "कादशः पाठः" (ग्यारहः पाठः) इति विषयस्य पाठं वितरितुं समावेशयति (भारते	संस्कृतश्लोकस्य नियति-तत्त्वस्य (नैतिकतायाः दर्शनं) तथा सन्धी (शब्दसंयोजनम्) इति अवधारणानां दृग्गतरूपेण प्रतिनिधित्वं कर्तुं, सुदृढीकरणं च कर्तुं स्मार्ट-बोर्डस्य	भारते नैतिकताविषये एकादशपाठे स्मार्टबोर्डस्य उपयोगेन दृग्गतरूपेण आकर्षकस्य अन्तरक्रियाशीलस्य च शिक्षण-अनुभवस्य माध्यमेन छात्राणां नियम-तत्त्वस्य (नैतिकतायाः दर्शनं)

		सन्धियुक्त शब्दानाम ज्ञानं च।	नैतिकता विना जीवनं नास्ति) (भारते नैतिकता विना जीवनं नास्ति) अनुभवात्मकशिक्षणदृष्टिकोणे यत् प्रवर्धयति	उपयोगं कृत्वा प्रभावी शिक्षणपद्धतीनां प्रयोगः, तत्सहितं छात्राणां सन्धिनियमानां ज्ञानं वर्धयितुं च।	अवगमनं वर्धयितुं सन्धी-नियमानां विषये तेषां ज्ञानं सुदृढं करणं च।
जनवरी	पंचमः पाठः "कर्मणा याति संसिद्धिम्"	संधि-विच्छेदः, धातुपदानाम पद-परिचयं च।	"कर्मणा याति संसिद्धिम्" (कर्मद्वारा सिद्धिम् आप्नोति) विषये पञ्चमपाठं "पंचमीः" (पञ्चमपाठः) शिक्षितुं दृश्यसाधनानाम् उपयोगं तथा अन्तरक्रियाशीलक्रियाकलापानाम् एकीकरणं हस्तगत- अनुभवात्मक-शिक्षण-पद्धत्या।	संधि-विच्छेदा, धातु-पदन, विशेषण-विशेष, कथक्रम, वर्गपहेली इत्यादीनां जटिल-अवधारणानां विच्छेदनं कृत्वा तान् अद्वितीय-आकर्षक-प्रकारेण प्रदातुं केन्द्रीकृतानां रचनात्मकानां प्रभावी-शिक्षण-पद्धतीनां उपयोगेन।	एकं अद्वितीयं समृद्धं च शिक्षणपरिणामं प्राप्तुं, यत्र छात्राः कर्मद्वारा सिद्धतां प्राप्तुं विषये पञ्चमे पाठे अभिनवशिक्षणदृष्टिकोणानां, कलात्मकसमायोजनेन, अनुभवात्मकशिक्षणप्रविधिभिः च अवधारणानां गहनबोधं प्राप्नुवन्ति।
फरवरी	अपठित-बोधः चित्र वर्णनम्, पत्रलेखनम्	संचिकायाम लेखनाभ्यासः, प्रयोगः च।	पाठे मौखिक-लिखित-अभ्यासानां माध्यमेन शिक्षणं वर्धयितुं अद्वितीय-नवीन-दृष्टिकोणानां समावेशः, यथा लेखन-अभ्यास- व्यावहारिक-अनुप्रयोगाः, "संचि कायाम लेखनाबीः, विहिः च।"	व्यावहारिकप्रयोगसहिताः मौखिकलिखितप्रथानां माध्यमेन लेखनकौशलविकासे केन्द्रीभूतानां रचनात्मकानां प्रभावीशिक्षणपद्धतीनां उपयोगः व्यापकरूपेण।	एकं अद्वितीयं समृद्धं च शिक्षणपरिणामं प्राप्तुं यत्र छात्राः लेखनव्यायामानां अनुप्रयोगानाञ्च पाठे मौखिकलिखितव्यायामानां, व्यावहारिकप्रयोगानाम्, अनुभवात्मकशिक्षणप्रविधिनां च माध्यमेन लेखनकौशलस्य प्रवीणतां विकसयन्ति।
मार्च	पुनरावृत्ति-निर्धारित	समग्र अध्ययनं, पुनराभ्यासः	कलासमायोजनम्/अनुभवात्मक शिक्षणम् : संस्कृतभाषायां "पुनरावृत्ति-निर्धारिता" व्यापकं अध्ययनं पुनः पुनः अभ्यासं च सुलभं कर्तुं अन्तरक्रियाशीलं हस्तगतं च क्रियाकलापं समावेशयितुं।	"पुनरावृत्ति-निर्धारिता" अध्ययने सक्रियभागित्वं प्रवर्धयितुं शिक्षिकान् संलग्नं कर्तुं समूहचर्चा, भूमिकानिर्वाहः, अनुकरणं, व्यावहारिकव्यायाम इत्यादीनां अनुभवात्मकशिक्षणदृष्टिकोणानां उपयोगः।	पुनः पुनः अभ्यासद्वारा "पुनरावृत्ति-निर्धारिता" विषयस्य अवगमनं, धारणं, अनुप्रयोगं च सुदृढं जातम्, येन संस्कृतभाषायां निपुणता, प्रवीणता च वर्धिता।
	पाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्ति	निर्धारित पाठ्यक्रमस्य पुनराभ्यासः ।			

परीक्षार्थ पाठ्यक्रमः

- सावधिक परीक्षा प्रथम :-

पाठाः - प्रथमः , द्वितीयः , तृतीयः । अनुप्रयुक्त-व्याकरणं । अपठित गद्यांशम । चित्राधारितं वर्णनम । शब्दरूपाणि - (अस्मद, गुरु) । धातुरूपाणि- (पठ, गम- लड एवं लृटलकारयोः) । अनुवादम ।

- अर्द्धवार्षिक परीक्षा-

पाठाः - प्रथम-पाठतः अष्टमः पर्यंतम । अनुप्रयुक्त-व्याकरणं । अपठित गद्यांशम । चित्राधारितं वर्णनम । शब्दरूपाणि (लता, युष्मद) । धातुरूपाणि - (लिख, वद- लोट एवं लङलकारयोः । पत्र-लेखनं । प्रत्ययाः (कत्वा, तुमन, ल्यप) अनुवादम ।

- सावधिक परीक्षा द्वितीयं -

पाठाः - नवमः, दशमः, एकादशं । अनुप्रयुक्त-व्याकरणं । अपठित गद्यांशम । चित्राधारितं वर्णनम । शब्दरूपाणि (किम - पुल्लिंग, स्त्रीलिंग) धातुरूपाणि (क्रीड, वस - विधिलिङ एवं लटलकारयोः । अनुवादम ।

- सत्रान्त परीक्षा -

- पाठाः - नवम पाठतः षोडश पर्यंतम । अनुप्रयुक्तं व्याकरणं । अपठित-गद्यांशम । चित्राधारितं वर्णनम । शब्दरूपाणि (रात्रि , संख्यावाचि शब्दाः) धातुरूपाणि (कृ , अस - विधिलिङ , लोटलकारयोः) प्रत्ययाः (तव्यत , अनीयर) पत्र-लेखनम । अनुवादम ।